

ЩОДО ЕКОНОМІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З САУДІВСЬКОЮ АРАВІЄЮ

Анотація

В регіоні Середнього Сходу (Middle East) останнім часом відбуваються кардинальні зміни геополітичного та геоекономічного характеру. Війна в Сирії загострила економічне протистояння між окремими країнами та регіональними групами. На сьогодні це більшою мірою відноситься не тільки до протистояння Ізраїлю з арабськими сусідами, а й до протистояння по лінії сунітських (світськорієнтованих) та шіїтських (клерикальноорієнтованих) країн, і, навіть, всередині «світського блоку» (зокрема, протистояння Катару з іншими країнами, в першу чергу, Саудівською Аравією, – яка навіть планує ізолювати катарський півострів від материка, проривши 60-км канал вздовж усього суходільного кордону, і розмістивши за ним сховища для відходів ядерного палива).

Ключовими центрами економічного протистояння (як претендентів на лідерство в регіоні) виступають Туреччина, Іран та Саудівська Аравія. Саме стосунки з ними відіграють провідну роль у вітчизняному середньосхідному зовнішньоекономічному векторі. В аналітичній записці проаналізовано основні інтереси України у відносинах з Саудівською Аравією та надано рекомендації стосовно їх реалізації.

ЩОДО ЕКОНОМІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З САУДІВСЬКОЮ АРАВІЄЮ

Головними центрами економічного протистояння (у якості претендентів на лідерство в регіоні) виступають Туреччина, Іран та Саудівська Аравія. Україна традиційно має більш розвинуті та глибокі політико-економічні відносини з Туреччиною (і, навіть, з Іраном).

Значна політична вага Саудівської Аравії в світі обумовлює зацікавленість до неї з боку провідних країн (підтвердженням чого став вибір Саудівської Аравії для першого візиту Д. Трампа у статусі президента США). Оцінюючи українські зовнішньоекономічні відносини з основними партнерами в регіоні Середнього Сходу слід враховувати геостратегічні пріоритети України. З цієї точки зору тісні відносини з Туреччиною та Іраном можуть увійти в гострий супротив з нашим бажанням налагодити не просто приятні, а й союзні відносини з США – на що чітко вказує загострення двосторонніх відносин, як між США та Туреччиною (американські санкції проти двох турецьких міністрів, криза турецької ліри та ствердження президента Р. Ердогана щодо фактичної економічної війни), так і США та Іраном (відмова від «ядерної угоди» з Іраном і відновлення економічних санкцій проти Ірану). Водночас, Саудівська Аравія залишається важливим політичним та економічним партнером США не тільки в даному регіоні, а й у світі в цілому.

Саудівська Аравія володіє потужними позиціями в енергетичному секторі, що має вагомий вплив на поведінку інших глобальних гравців, перш за все Російську Федерацію. За досвідом політика видобутку нафти Саудівської Аравії мала вагомий вплив на світові нафтові ціни у 2014–2018 рр., що чи не найбільше вплинуло на втрати РФ від нафтодоларів. Це стало одним із запобіжників посилення тиску та ескалації дій на території України.

Довідково. Саудівська Аравія володіє біля п'ятої частини світових запасів нафти (має біля 77 родовищ нафти і газу), входить до першої двадцятки найбільш потужних економік світу (у 2017 р. 19-та країна в світі за номінальним ВВП¹). Високий рівень економічного розвитку Саудівської Аравії засвідчує 33-тє місце поміж найбільших імпортерів товарів у світі та 19-е – серед найбільших імпортерів послуг у світі². Крім того, Саудівська Аравія є найбільшим виробником нафтохімічної продукції в арабському світі.

Сучасний стан співробітництва України із країнами Середнього Сходу, зокрема Саудівською Аравією, визначається такими особливостями та чинниками:

– **відсутністю базової стратегії відносин.** Стратегічні засади співробітництва України з країнами Середнього Сходу не зафіксовані у відповідному нормативно-правовому документі. В середньостроковому Плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженому Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р.³ також не акцентовано зазначений середньосхідний вектор економічного співробітництва України;

– **нерівномірністю економічного співробітництва України з країнами Середнього Сходу.** Україна традиційно має більш розвинуті та глибокі політико-економічні відносини з Туреччиною та Іраном. Водночас відповідно до схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р Експортної стратегії України на 2017–2021 роки⁴ Туреччина і Саудівська Аравія входять до шести провідних для України ринків у фокусі як такі, з якими Україна має значний нереалізований

¹ За даними Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?sy=2017&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001&s=NGDPD&grp=1&a=1&pr.x=32&pr.y=8>

² За даними Міжнародного торговельного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

³ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249935442>

⁴ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki>

потенціал;

– **стабільністю позитивного сальдо у зовнішній торгівлі з Саудівською Аравією.** Важливою складовою торговельних стосунків України з Саудівською Аравією є стабільне протягом декількох років позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами, що в контексті загального негативного сальдо слугує додатковим стимулом нарощування обсягів торгівлі з країнами цього регіону.

Довідково. За підсумками 2017 р. Саудівська Аравія стала 25-им за вартісним обсягом експортером товарів у світі⁵. У порівнянні до попереднього року вона збільшила свій експорт на 23,0 % до 220,1 млрд дол. (значною мірою через зростання світових цін на сирю нафту). При цьому обсяги імпорту товарів Саудівською Аравією є значно меншими (126,8 млрд дол.), що робить її 33-им за вартісний обсягом імпортером товарів в світі.

Переважаюча частка експорту Саудівської Аравії скеровується до країн Далекого Сходу – Китаю (15,6 % від загального експорту товарів), Японії (13,7 %) та Південної Кореї (9,6 %). Також значними є обсяги експорту до Індії (10,4 %) та США (9,7 %).

Імпорт Саудівської Аравії представлений переважно товарами машинобудівної галузі та ліками. Трьома найбільшими постачальниками є Китай (15,3 % у загальному імпорті), США (11,5 %) та Об'єднанні Арабські Емірати (6,5 %). При цьому торгівля з іншими країнами арабського світу або має дуже незначні показники (наприклад, частка Туреччини у загальному експорті товарів складає 1,0 %, в імпорті – 2,2 %) або взагалі не відбувається (як з Іраном).

Зовнішньоторговельне співробітництво України з Саудівською Аравією характеризується різким скороченням торгівлі після агресії проти України, якому передував тренд інтенсифікації товарообміну. Протягом 2001 – 2014 рр. товарообіг між країнами зріс у 10 разів (з 126,6 млн дол. у 2001 р. до 1,2 млрд дол. у 2014 р. Зовнішня агресія проти України зумовила кардинальне скорочення взаємної товарної торгівлі (-43,4 % у 2017 р. відносно 2014 р.). Згортання зовнішнього товарообміну склалось за рахунок

⁵ Розраховано за даними Міжнародного торговельного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

переважного згортання українського експорту (рис. 1).

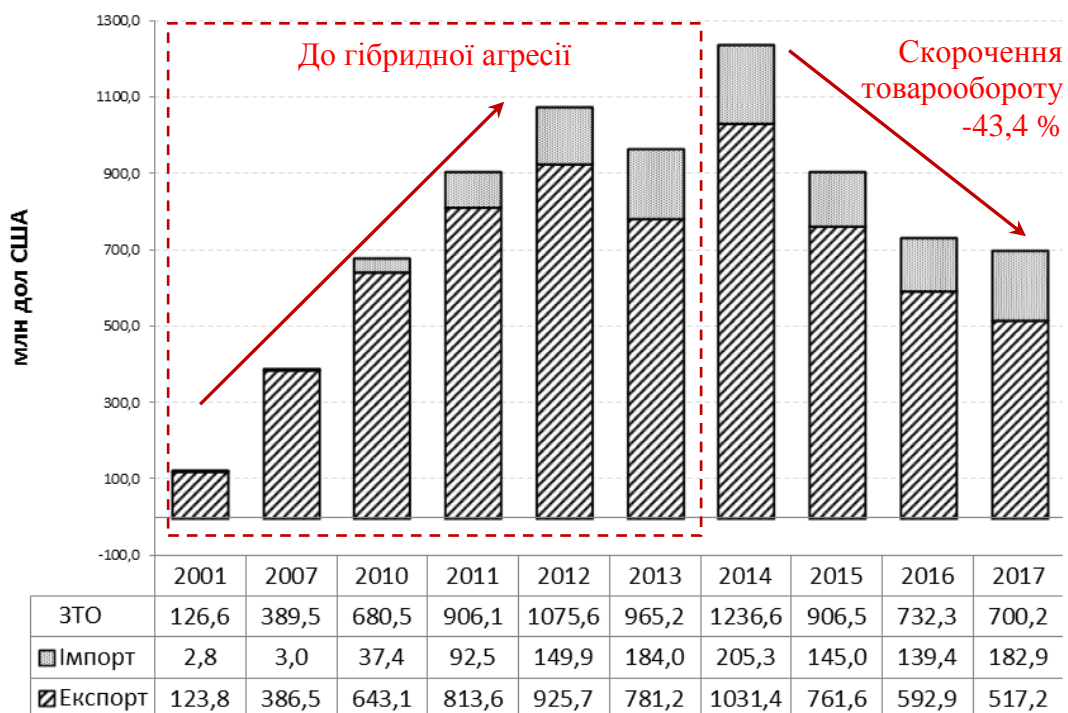

Рис. 1. Зовнішня торгівля України товарами з Саудівською Аравією у 2001 – 2017 рр., млн дол. США

Джерело: за даними Державної служби статистики України

У 2018 р. ця тенденція продовжилась, і за січень-червень 2018 р. експорт знизився на 13,1 % відносно аналогічного періоду 2017 р. Водночас імпорتنі поставки поступово відновлюються – у 2017 р. імпорт майже дорівнював обсягам докризового 2013 р. (у січні-червні 2018 р. темпи приросту імпорту на 5,9 % перевищили показники відповідного періоду 2017 р.).

Як експортні, так і імпорتنі поставки товарної продукції є висококонцентрованими. Україна у 2017 р. 83,0 % експорту забезпечувала за рахунок лише двох категорій продукції: сільськогосподарської (60,7 %) та металургійної (22,3 %) сировини. Імпорт із Саудівської Аравії на 78% сформований із продукції хімічної промисловості, мінеральні продукти складають п'яту частину (табл. 1).

Структура зовнішньої товарної торгівлі України з Саудівською Аравією у
2017 р. та I півріччя 2018 р., %⁶

	2017 р.		січень-червень 2018 р.	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Сільськогосподарські товари (1-10 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	60,7	–	31,0	0,2
Недорогоцінні метали та вироби з них (72-83 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	22,3	–	35,6	–
Харчові продукти (11-24 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	8,7	–	18,6	
Машини, обладнання та механізми (84,85, 90 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	4,7	0,8	0,6	1,9
Транспортне обладнання (86-89 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	2,0	–	0,9	–
Деревина і вироби з деревини, маса з волокнистих целюлозних матеріалів (44-49 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	0,9	0,1	2,7	–
Мінеральні продукти (25-27 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	0,4	20,5	0,2	18,6
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них (28-40 товарні підгрупи за УКТЗЕД)	0,1	78,0	–	78,8
Інше	0,2	0,6	10,4	0,5
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: Держстат України

Двостороння торгівля в сфері послуг має відносно незначні показники – у 2017 р. експорт послуг з України до Саудівської Аравії складав лише 23 млн дол. США при імпорті 3 млн дол. США.

Чинниками, що сприяють розвитку двосторонньої торгівлі між країнами, є: (1) відносна географічна близькість і зручність транспортних комунікацій; (2) стійкий взаємний попит на критичні товари для енергетичної безпеки з боку України та товари для продовольчої безпеки з боку Саудівської Аравії; (3) потреба Саудівської Аравії у будівництві, насамперед, об'єктів виробничої інфраструктури, великих енергетичних і промислових об'єктів; (4) складність геополітичних умов розвитку держав, що передбачає

⁶ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

потребу зміцнення їх обороноздатності та фінансування значних видатків у сферу безпеки. Зокрема, у 2013–2017 рр. Саудівська Аравія була другою за вартісним обсягом імпортером зброї в світі⁷ та третьою в світі за обсягами військових видатків⁸.

Економічна співпраця України із Саудівською Аравією має вагомий потенціал взаємовигідного співробітництва та втілення масштабних економічних проєктів. **Ключовими економічними інтересами тут потрібно визначити:**

– **Співробітництво в секторі сільського господарства.** Співпраця в секторі АПК, є одним з найперспективніших напрямів двостороннього співробітництва, враховуючи що країна імпортує майже 85% необхідного продовольства, а у зв'язку з відмовою від зрошувального землеробства – вирощування пшениці в країні взагалі припинилося. Експортними пріоритетами Саудівської Аравії є: пшениця, ячмінь, люцерна та кукурудза. За підсумками 2017 р. Україна забезпечила потребу 5,6 % імпорту зернових в Саудівській Аравії⁹ (при цьому, експортерами українського ячменю виступають міжнародні консорціуми, які активно оперують на українському ринку).

– Саудівська Аравія (як і інші країни Перської затоки), з міркувань продовольчої безпеки, реалізує стратегію придбання чи оренди земель в інших країнах для самостійного вирощування сільськогосподарських культур. Уряд Саудівської Аравії планує ввести в експлуатацію закордонні сільськогосподарські угіддя загальною площею 100 тис. га, де Україна розглядається серед найперспективніших партнерів. Схожі переговори проводяться й з урядами Пакистану, Судану, Туреччини та Єгипту. Втім, володіючи значними запасами чорноземів (понад 25 млн га) Україна має

⁷ Данні Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sipri.org/news/press-release/2018/asia-and-middle-east-lead-rising-trend-arms-imports-us-exports-grow-significantly-says-sipri>

⁸ SIPRI, Yearbook, 2018, Armaments, Disarmament and International Security, Summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-06/yb_18_summary_en_0.pdf

⁹ Розраховано за даними Міжнародного торговельного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

перспективи очолити місце серед основних постачальників продовольства до Саудівської Аравії (і на Середній Схід, в цілому).

– **У харчовій промисловості.** У 2018 р. Державна служба з питань безпеки харчових продуктів і захисту споживачів (Держпродспоживслужба) вже погодила з Саудівською Аравією використання форми сертифіката здоров'я на експорт з України перероблених харчових продуктів (яка передбачає для певних видів харчових продуктів додаткові умови за стандартами «халяль»). Очікується, що ця форма надасть можливість експортувати близько 80 видів перероблених харчових продуктів відповідно до класифікації Регламенту Ради країн Перської затоки (*Guide for control on imported foods*);

– **У нафто- та газовидобуванні промисловості.** Співпраця в галузі геологорозвідувальних робіт, розробки, облаштування та модернізації нафтових і газових родовищ, проектування та будівництва об'єктів нафтогазової інфраструктури, спільного видобування вуглеводнів на території двох країн і залучення інвестицій у модернізацію газотранспортної системи України.

– **У сфері водних ресурсів.** Співпраця у сфері розвідки, видобутку і використання водних ресурсів з використанням наявних в Україні гідротехнічних технологій та кваліфіковані кадрів у сфері гідрології; **логістичній сфері.** Окрему увагу слід приділити гео економічній спорідненості двох країн – і Україна, і Саудівська Аравія виконують роль транзитних центрів транспортного сполучення («хабів»): Україна – між Європою та Євразією, Саудівською Аравією – між Європою, Азією та Африкою. Наразі, ці потенціали в обох випадках недостатньо використовуються, але в перспективі вони можуть відіграти вирішальну роль і тому **стратегічно важливим є узгодження планів та дій між двома країнами в галузі міжнародної транспортної логістики.**

– **В інвестиційній сфері.** Відзначаючи важливість налагодження взаємовигідної співпраці в інвестиційній сфері, слід звернути увагу на таку

специфічну особливість, як пристосування до вимог т.зв. «ісламського банкінгу». До недавнього часу в Саудівській Аравії офіційно не визнавали «ісламського банкінгу» як окремого напрямку фінансово-банківської діяльності і використовувала єдині пруденційні вимоги до усіх банківських установ (виходячи з того, що визнання окремих банківських установ «ісламськими» одночасно означає переведення усіх інших в статус «неісламських», що вважається небажаним з політичних міркувань. Серед 12 місцевих банків лише 4 функціонують за принципами «ісламського банкінгу» (зокрема, не стягують і не сплачують відсотків тощо) – Al-Rajhi Bank Saudi Arabia, Al Jazeera Bank, Al-Bilad Bank та Alinma Bank.

Водночас, у жовтні 2017 р. центральний банк країни – Валютне Агентство Саудівської Аравії (*Saudi Arabian Monetary Authority*) - приєднався до міжнародного органу з встановлення стандартів ісламського фінансування (*Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, AAOIFI*), який може допомогти стандартизувати галузеві практики та полегшити транскордонні операції у Саудівській Аравії. Валютне Агентство поки що не зробило стандарти AAOIFI обов'язковими (повністю або частково), але найбільший в країні (і другий в арабському світі) Національний комерційний банк (*The National Commercial Bank (NCB)* або *AlAhli Bank*), який знаходиться під контролем уряду вже завершує процес переходу на принципи «ісламського банкінгу». Таким чином, розраховуючи на поглиблене співробітництво в галузі фінансування інвестицій з саудівськими банками, необхідно враховувати перспективу їхньої «ісламізації».

– **У військово-технічній сфері.** Ринок країн Середнього Сходу – це той напрям військово-технічної співпраці України, який уже сьогодні певною мірою гарантує стабільний продаж озброєнь і військової техніки українського виробництва. Традиційно Україна реалізовувала в цьому регіоні понад 40,0 % обсягу продажу озброєнь та військової техніки. Найближчі 10 років арабські країни залишатимуться найбільш містким ринком для

українських озброєнь та військової техніки. Причому, **основним партнером України в сфері військово-технічного співробітництва в регіоні Перської затоки залишатиметься саме Саудівська Аравія.**

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Саудівська Аравія займає стратегічно важливе становище на Середньому Сході. Наявність значних запасів енергоресурсів та інвестиційних можливостей, високорозвиненої інфраструктури, вагомої купівельної спроможності визначає статус цієї країни як перспективного партнера для України. Основні сектори економіки знаходяться під контролем уряду, водночас в останні роки відбувається зростання приватного сектору з метою зниження залежності від нафти. Стимули до розвитку приватного бізнесу розширюватимуть потенціал співробітництва українського бізнесу на ринку Саудівської Аравії.

Успішність співпраці з Саудівською Аравією потребує збереження status quo відносин України з Туреччиною та Іраном, незважаючи як на загострення відносин цих країн зі США (та, у випадку, Туреччини, і з Європейським Союзом), так і на їхні «особливі відносини» з Російською Федерацією (*маючи на увазі, серед іншого, взаємну зацікавленість у розбудові газопроводів «Південий потік» та «Турецький потік», а також той факт, що враховуючи ситуацію навколо т.зв. «Республіки Північного Кіпру», турецька влада скоріше сприймає аргументи Росії щодо анексії Криму та проголошення т.зв. «народних республік» в окремих районах Донецької та Луганської областей, аніж готова підтримувати дипломатичну боротьбу за їх звільнення*).

Збереження економічних відносин на існуючому рівні забезпечить достатні стартові умови їх подальшого розвитку після вирішення згаданих проблем та усунення політичних бар'єрів на шляху економічного співробітництва.

Основними завданнями для України направленими на

поглиблення стосунків із Саудівською Аравією у політичній сфері є:

- **моніторинг та реагування на позитивні політичні зміни.**

Задекларовані владою Саудівської Аравії цілі поглиблення співпраці з міжнародним співтовариством створюють додаткові перспективи для українських експортерів. В Саудівській Аравії започатковані важливі процеси викорінення корупції.

Довідково. Нещодавно відбулось затримання 11 принців (далеких родичів короля), 4 міністрів та низки бізнесменів, наслідком чого до бюджету, за повідомленнями провідних світових ЗМІ, було повернуто під урядовий контроль активів, включаючи нерухомість, комерційні структури, цінні папери, готівкові кошти та інші на суму понад 100 млрд. дол. США¹⁰.

Цей сигнал про радикальні зміни в політиці держави є продовженням курсу принца Мухаммеда бен Сальмана у квітні 2016 р. на посаді Спадкоємця престолу, який він висвітлив у програмі «Бачення Саудівської Аравії 2030» (Saudi Vision 2030¹¹). За цією програмою передбачається зменшення нафтозалежності Саудівської Аравії, диверсифікація економіки, а також розвиток державної охорони здоров'я, освіти, інфраструктури, рекреаційної сфери і туризму.

- **підтвердження зацікавленості у поглибленні роботи з Саудівською Аравією.** Важливо системно наголошувати на прагненні України суттєво активізувати свою діяльність у роботі з Саудівською Аравією, в тому числі і шляхом проведення різних комунікативних заходів. Такі перспективи у квітні 2018 р. активно обговорювалися на розширеному засіданні Українсько-Саудівської ділової ради (при Торгово-промисловій палаті України), а також деталізуються в процесі підготовки спеціального випуску ділового журналу «IMAGE.UA», який спрямований на вирішення однієї з основних проблем на шляху подальшого поглиблення двосторонніх

¹⁰ Saudi Arabia says it has seized over \$100 billion in corruption purge [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-arrests-corruption/saudi-arabia-says-it-has-seized-over-100-billion-in-corruption-purge-idUSKBN1FJ28E>; Saudi Arabia Says Detainees Handed Over More Than \$100 Billion [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.nytimes.com/2018/01/30/world/middleeast/saudi-arabia-corruption.html>

¹¹ Saudi Vision 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vision2030.gov.sa/en>

економічних відносин – нестачі достовірної інформації щодо умов та перспектив такої співпраці.

– **активізація контактів на регіональному рівні.** Одним із резервів зовнішньоекономічної діяльності України з країнами – членами Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) є можливості регіонів України. Йдеться про вже налагоджені зв'язки, що де-факто існують і можуть бути суттєво зміцнені та наповнені змістом загальнодержавного значення. Міждержавні зовнішньоекономічні зв'язки розвиваються нерівномірно, тому у регіонів є можливість деякою мірою компенсувати недоліки державної політики. Одним з прикладів такої економічної співпраці є діяльність Одеської області в налагодженні економічних контактів з арабськими країнами. Підприємства і бізнес-структури міста та області мають постійні економічні і гуманітарні зв'язки з партнерами із 17 арабських країн, що охоплюють практично увесь арабський світ від Перської затоки до Атлантичного океану. Державна підтримка зусиль регіонів України сприятиме зміцненню багатостороннього взаємовигідного співробітництва з країнами – членами РСАДПЗ.

Відносини України з Саудівською Аравією повинні поступово набувати характеру стратегічного партнерства у регіоні Середнього Сходу. На даному етапі розвитку двосторонніх відносин доцільно **рекомендувати:**

❖ *Кабінету Міністрів України:*

✓ розробити та ухвалити Програму співробітництва України з країнами Середнього Сходу на період 2019–2022 рр. з визначенням у Плані заходів щодо реалізації цієї Програми конкретних термінів та виконавців та доручити відповідним ЦОВВ визначити джерела й обсяги фінансування таких заходів;

✓ розширити договірно-правову базу економічного характеру з метою збільшення експорту українських товарів і послуг із Саудівською Аравією та іншими країнами регіону для налагодження і подальшої активізації

торговельних відносин з РСАДПЗ;

❖ *Міністерству закордонних справ, Міністерству економічного розвитку і торгівлі:*

✓ поглибити аналіз кон'юнктури ринку Саудівської Аравії на середньострокову перспективу для просування вітчизняної сільськогосподарської та промислової продукції;

✓ підготувати перелік конкурентоспроможних двосторонніх проектів у нафтогазовій, транспортній, будівельній та інших сферах для спільної реалізації із бізнесом Саудівської Аравії;

✓ з метою реалізації потенційних можливостей співпраці України з країнами – членами РСАДПЗ в інвестиційній сфері залучити до діяльності Національної інвестиційної ради представників фінансових та ділових кіл країн – членів РСАДПЗ і виробити систему гарантій для інвесторів з країн Середнього Сходу.

❖ *Національному банку України:*

✓ опрацювати питання доцільності розроблення додаткових норм регулювання діяльності в Україні ісламського банківського капіталу, укладання відповідних угод з Ісламським банком розвитку (ІБР), формування разом з ІБР та іншими фінансовими структурами в країнах – членах РСАДПЗ пакета інвестиційних проектів, організації бізнес-форумів для українських та арабських бізнесменів і фінансистів.

❖ *Торгово-промисловій палаті України, Українському союзу промисловців і підприємців (за згодою):*

✓ інтенсифікувати співпрацю з Саудівською Аравією, в тому числі в рамках Українсько-Саудівської Ділової Ради;

✓ сприяти заснуванню представництв провідних українських товаровиробників і експортерів у Саудівській Аравії.

О.М. Шаров, І.В. Ус
Відділ економічної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
вересень 2018 р.